

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

КАМІНСЬКИЙ ПЕТРО ВАЛЕРІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального права, доктор філософії в галузі права*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ

Посилена інтеграція України до спільноти цивілізованих європейських держав повсякчас обумовлює необхідність здійснення відповідних реформ, направлених на імплементацію низки міжнародно визнаних механізмів, нормативних документів задля підвищення рівня забезпечення й непорушення прав людини й громадянина. Таких реформ зазнає й сфера кримінального права та судочинства, оскільки ефективним засобом превенції відповідних порушень є запровадження кримінальної відповідальності за окремі, найбільш суспільно небезпечні діяння.

Одним із нововведень сучасного Кримінального кодексу України (далі – КК України), яке було інтегровано до українського законодавства з огляду на визнання й приєднання до низки міжнародних документів, стала криміналізація примушування до шлюбу. Так, задля реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі – Стамбульська конвенція) [1] українським законодавцем у 2017 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [2], яким, серед іншого, доповнено КК України ст. 151-2 «Примушування до шлюбу». Не дивлячи на те, що такі зміни й доповнення в цілому відповідають окремим міжнародно визнаним практикам, проте вони викликали й продовжують породжувати дискусії науковців та практиків щодо доцільності встановлення кримінальної відповідальності за відповідні діяння.

Переважаюча більшість країн світу визнали кримінальну заборону примушування в цілому та примушування до шлюбу зокрема, передбачивши відповідні норми у своїх кримінальних законах. Така тенденція відповідає міжнародній практиці та низці міжнародних конвенцій, які спрямовані на подолання примушування до шлюбу як існуючої неправної практики. Під впливом соціальних, політичних, економічних умов суспільного життя, а також з урахуванням особливостей типу правової системи, традицій та релігії, різні країни напрацювали відповідні підходи до встановлення дефініції примушування до шлюбу, виду та розміру санкції та наявності кваліфікуючих ознак [3, с. 144].

Разом з тим, українське законодавство й правозастосовна практика не так однозначно сприйняло запропоновані зміни в аспекті криміналізації примушування до шлюбу. Так, відповідно до висновку Головного науково-експертного управління щодо проєкту згаданого Закону

України, пропозиція щодо криміналізації таких дій як «примушування до шлюбу» є недостатньо обґрунтованою, адже саме по собі примушування особи до шлюбу без настання суспільно небезпечних наслідків не досягає того рівня суспільної небезпеки, коли діяння може визнаватися кримінальним правопорушенням [4]. В продовження цієї думки, Головне юридичне управління у зауваженнях до проекту Закону України вказує, що поняття «домашнє насильство» відповідно до змісту Стамбульської конвенції є комплексним явищем, яке може мати безліч варіантів зовнішнього прояву. З цієї причини такий міжнародний документ не містить прямої вимоги щодо криміналізації домашнього насильства як такого, обмежуючись лише вимогою криміналізації окремих його проявів [5]. Крім того, у названих висновках й зауваженнях також звертається увага на те, що відповідальність за діяння, які охоплюють диспозицією ст. 151-2 КК України, уже так чи інакше передбачена у низці норм кримінального й адміністративного законодавства, а отже запровадження такої статті може створити підставу для небажаної конкуренції норм.

На протидію такій позиції, науковці слушно стверджують, що примусовий шлюб порушує важливе право людини вільно вирішувати чи брати шлюб, коли це робити й з ким [6, с. 65]. Крім того, внаслідок примушування до шлюбу страждає воля людини, яку винний намагається зламати шляхом застосування фізичного насильства, погрози його застосування чи в інший спосіб [7, с. 171]. З огляду на таке, враховуючи, що дії вчинені з метою та в межах примушування до шлюбу посягають на важливі фундаментальні права людини, криміналізація такого діяння вбачається досить виправданим кроком.

Недостатньо обґрунтованою є й думка про те, що інтеграція відповідної норми до КК України створює ризик додаткової конкуренції окремих кримінально-правових й адміністративних норм. Так, хоча окремі ознаки примушування до шлюбу дійсно можуть міститися в низці інших статей КК України або ж Кодексу України про адміністративні правопорушення, проте загальноновизнаним й застосовним на практиці є превалювання спеціальних норм, що вказують на більш спеціалізований набір ознак, які дають змогу чітко відрізнити одне діяння від іншого, над загальними. Такі правила втілюються, зокрема, у частині розмежування різних видів вбивств, завдання тілесних ушкоджень чи посягання на майно, а отже виокремлення примушування до шлюбу серед інших норм, що можуть містити лише окремі його ознаки, не створює підстави для відмови від криміналізації такого примушування.

В той же час, варто означити, що конструкція ст. 151-2 КК України не є досконалою. Як слушно зазначають науковців, у диспозиції такої норми, серед іншого, відсутня відповідальність за примушування до продовження шлюбу, укладеного добровільно [7, с. 172]. Варто погодитися з доречністю такої позиції, оскільки характер примусовості може спостерігатися не лише щодо факту вступу у шлюб, продовження примусово укладеного шлюбу або до вступу у співжиття без укладання шлюбу, а й щодо продовження тих шлюбних відносин,

які від початку були добровільними, проте з часом набули примусового характеру.

Аналізуючи диспозицію норми «Примушування до шлюбу», необхідно відмітити й відсутність такої кваліфікованої ознаки вчинення цього діяння як наявність специфічного суб'єкта – батьків, опікунів чи піклувальників або особи, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілої особи або піклування про неї. Вважаємо, що запровадження такого кваліфікованого складу сприятиме підвищенню ефективності використання ст.151-2 КК України й забезпечуватиме загальну та спеціальну превенцію вчинення таких діянь.

В цілому, кримінально-правові норми, які стосуються примушування до шлюбу, потребують подальшого удосконалення, гармонізації з іншими положеннями законодавства, повсякчасного оновлення відповідно до вимог правотворчої та правозастосовної практики. Разом з тим, доповнення КК України ст.151-2 «Примушування до шлюбу» є перспективним й необхідним кроком на шляху інтеграції України до спільноти європейських держав, важливим механізмом забезпечення, непорушення й відновлення прав і свобод людини та громадянина.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11 (дата звернення: 01.05.2023).
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення: 03.05.2023).
3. Камінський П. Кримінально-правова характеристика за примушування до шлюбу : порівняльно-правове дослідження : дис. ... доктора філософії : 081 «Право». Одеса, 2022. 184 с.
4. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 14.11.2016 р. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59648 (дата звернення: 02.05.2023).
5. Зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 10.03.2017 р. *Верховна Рада України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59648 (дата звернення: 02.05.2023).
6. Харитонova О. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству : науково-практичний посібник. Харків : ТОВ «Видавництво “Права людини”», 2018. 344 с.

7. Андрушко А. Щодо доцільності криміналізації примушування до шлюбу. *National Law Journal : theory and practice*. 2018. Decembrie. С. 170–173.

Ключові слова: примушування до шлюбу, криміналізація примушування до шлюбу, міжнародні стандарти, Стамбульська конвенція.

Key words: forced marriage, criminalization of forced marriage, international standards, Istanbul Convention.

КОЛОДІН ДЕНИС ОЛЕКСІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
декан факультету цивільної та господарської юстиції,
доцент кафедри кримінального права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Сьогодні майже всі права людини закріплені в правових нормах. Конституційні норми забезпечують правовий статус особи і в найбільш абстрактному вигляді фіксують правила поведінки, тобто зміст правовідносин, в які людина може вступати в своєму житті. Конкретизується зміст конституційних правовідносин через норми права та інші складові елементи механізму правового регулювання інших галузей права. Є всі підстави вважати конституційні норми регулятором конституційних правовідносин, адже під правовідносинами слід розуміти не тільки активну поведінку її учасників, а і конкретні правові стани (статуси).

Якщо формами реалізації правової норми є виконання норми, її дотримання, використання та застосування, то методами правового регулювання, відповідно до цих форм реалізації, є дозвіл, розпорядження, заборона. В цілому механізм правового регулювання може бути визнаний як взята в сукупності система правових засобів, за допомогою якої забезпечується результативний правовий вплив на суспільні відносини. Трансформація суспільних відносин в правові відбувається шляхом дії механізму правового регулювання.

Зазвичай, механізм правового регулювання проходить стадії формування і дії юридичних норм, виникнення прав і обов'язків (правовідносини) і реалізації права. Крім того, іноді виникає потреба в четвертій, факультативній стадії – стадії застосування права, яка характеризується тим, що компетентний владний орган видає владний індивідуальний нормативний акт. Для досягнення кінцевої мети, а саме – врегулювання суспільних відносин, перетворення їх на правові, важливе значення має метод правового регулювання, який поряд із предметом виступає, по-перше, як характеристика галузі права, а по-друге, виступає додатковою підставою поділу правових норм на галузі. Метод правового регулювання характеризується такими компонентами

СЕКЦІЯ 20

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Коломієць Юлія Юріївна Угода про визнання винуватості для корупціонерів	165
Стрельцов Євген Львович Догми кримінального права воєнного стану	168
Мирошніченко Наталія Анатоліївна Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	172
Туляков Вячеслав Олексійович Принцип рівності та режими кримінально-правового регулювання	175
Козаченко Олександр Васильович Зміст та властивості обмежувальних заходів	181
Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану: новели законодавства	185
Берш Анастасія Яковлівна Психічний стан військовослужбовців під час вчинення кримінального правопорушення як підстава визнання їх обмежено осудними	188
Василяка Олеся Костянтинівна Штраф чи позбавлення волі за незаконне перетинання кордону військовозобов'язаними?	191
Горбачова Ірина Михайлівна Угода про примирення та визнання винуватості: уникнення покарання чи засіб заохочення	194
Гуменюк Віталій Васильович Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям	197
Гуртовенко Олег Леонтійович Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки та кримінальне право: постановка питання	201
Іванова Вероніка Петрівна Кримінально-правовий захист конституційних (основних) прав і свобод людини і громадянина	205
Камінський Петро Валерійович Окремі питання криміналізації примушування до шлюбу	208
Колодін Денис Олексійович До питання кримінально-правового регулювання захисту виборчих прав громадян	211